

Bemærkelsesværdig fremgang for Kalvebod Fælleds ynglende vadefugle

Kalvebod Fælled – og områdets ynglende vadefugle – har gennem en længere årrække været inde i en positiv udvikling. Årets ynglefugletælling for 2024 understreger den positive udvikling for flere arter.

Kalvebod Fælled var tidligere et stort 'vadehav' på vestsiden af Amager, men blev inddiget under 2. Verdenskrig. Efter tørlægningen havde området sin storhedstid for ynglende vadefugle i perioden fra 1950'erne og frem til '70'erne. Derefter blev tilgroningen af arealerne så fremskreden, at det i væsentlig grad reducerede mulighederne for de ynglende vadefugle. Tilgroningen toppede i '90'erne, hvor omfanget af ræveprædation også steg. Henrik Olsen påviste i sine undersøgelser i '90'erne, at ræve i stor udstrækning præderede på de ynglende vadefugle, så kun meget få unger kom på vingerne.

I løbet af '90'erne igangsatte Naturstyrelsen forskellige naturforvaltningstiltag. Et af de vigtigste var etableringen af den 'nye' Klydesø i 1996, hvor søarealet blev udvidet fra ca. 10 ha til ca. 120 ha i forbindelse med Danmarks Naturfredningsforenings succes med at få fredet området. I løbet af '90'erne

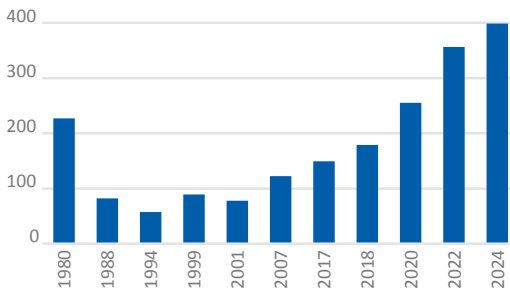
blev der også gennemført en række græsningsforsøg mhp. at få igangsat en systematisk pleje af de tilgroede arealer, hvilket blev sat i system i '00'erne.

Op gennem '00'erne og '10'erne blev der i flere omgange foretaget store rydninger af buske og træer for at genskabe det åbne landskab til gavn for vadefuglene, vandstanden blev hævet generelt, ræve bekæmpet løbende, der etableredes 'vadefugleskrab' på engene, yngleøer i Klydesøen og engsøer ved Villahøj. Alle disse tiltag (og flere til) begyndte for alvor at give resultater op gennem 2010'erne.

En række af de senere tiltag er blevet realiseret efter konstruktiv dialog mellem DOFs caretakergruppe for Kalvebod Fælled og Naturstyrelsen. Såvel samarbejdet som resultaterne af dette har været en stor succes.

Caretakergruppen har over en årrække gennemført optællinger af de ynglende vadefugle på Kalvebod Fælled, efter at Uffe Gjør Sørensen og Lars Maltha Rasmussen fra Tidal Consult havde udarbejdet en lokalt tilpasset tælleplan. De seneste år er det sket ved optælling hvert andet år, og resultatet kan ses på

Bestandsudvikling for Vibe 1980-2024 (antal par)

hjemmesiden <https://fuglepaakalvebodfaelled.dk>

Blandt de største succeser er Viben, hvor bestanden nu er nær 400 par og dermed større, end den var i 1950'erne og '60'erne. Før tilgroningen for alvor begyndte at påvirke de ynglende vadefugle, var bestanden i 1980 på 227 par (se figuren), hvorefter det hurtigt gik ned ad bakke, inden plejen fik vendt udviklingen.

Også Stor Præstekrave er gået markant frem, så området nu har en af Danmarks største bestande. Går man tilbage til 1950'erne og '60'erne, var der ifølge optællinger fra den daværende opsynsmand, N. Mardal Jensen, omkring 50 par ynglende Stor Præstekrave, hvor vi nu er oppe på 67 par (se figuren). Ynglesuccesen er også rigtig god. Fx blev der på en dag i juni 2024 talt 23 kuld unger på engene ved Klydesøen.

Ynglebestanden af Klyder svinger meget med 204 par i 2022 som det højeste, og det samme gør ynglesuccesen. Fx betød en våd juni i år desværre, at der ikke kom ret mange unger på vingerne i modsætning til 2022, hvor der i løbet af juni blev talt over 300 unger. I 2023 var ynglesuccesen også god med lidt over 100 unger primo juli.

Bestanden af Rødben er på omkring et halvt hund-

rede par, og vi skal tilbage til 1980 for at se højere tal (116 par). Strandskadebestanden svinger mellem fem og 10 par. Som forventeligt er Dobbeltbekkasi- nen derimod gået stærkt tilbage i forbindelse med genskabelsen af kortgræssede enge. Der er nu en lille, men tilsyneladende stabil bestand på 8-12 par, hvor der var hele 87 par i 1980.

Et enkelt par Engryster gjorde yngleforsøg i år. Arten holder således stadig lige akkurat stand. Men med så lille en bestand og med langt til nærmeste yngleområder, er det nok kun et spørgsmål om tid, før den helt forsvinder fra Kalvebod Fælled og dermed også Østdanmark.

En sammenligning med nogle af de andre vigtige vadefuglelokaliteter på landsplan viser, at der på de overvejende statsejede arealer i Tøndermarsken (Margrethekog og Gl. Frederikskog) og på Tipperne i Vestjylland yngler væsentligt færre Viber, mens antallet i Vejlerne ikke er meget større end på Kalvebod Fælled. Kalvebod Fælled har dog en lavere artsdiversitet (fx ingen ynglende Brushøns eller Store Kobbersnepper), men det samlede antal ynglende vadefugle er i samme størrelsesorden i de fire områder.

Med den positive udvikling blandt mange af de ynglende vadefugle på Kalvebod Fælled ser fremtiden lys ud. Der er dog fortsat potentiale for forbedringer, der kan gavne vand- og vadefuglene. Der er således nogle større delområder på Kalvebod Fælled, hvor fx Viben kun i begrænset omfang er rykket ind. Samtidig er det afgørende for den videre succes, at forstyrrelsesniveauet på engene i yngletiden fortsat holdes nede. Caretakergruppen vil fortsætte arbejdet for at understøtte indsatserne for særligt vand- og vadefuglene samt fortsætte arbejdet med at gennemføre ynglefugletællinger, så udviklingen kan følges.

Thomas Tümmeler-Hellesen, DOFs caretakergruppe for Kalvebod Fælled

Bestandsudvikling for Stor Præstekrave 1980-2024 (antal par)

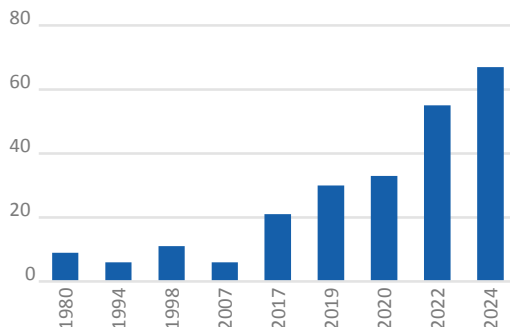

Foto: Thomas Hellesen.

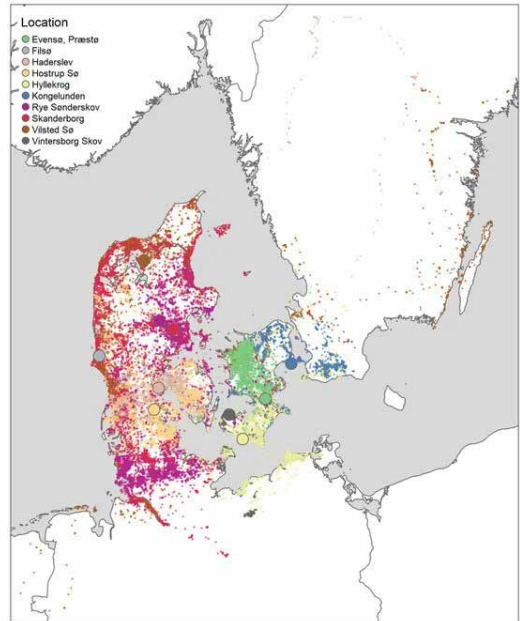
Danske Havørnes overlevelse og spredning efter udflyvning

Overlevelse og bevægelsesmønstre hos vores store rovfugle som Havørnen er generelt dårligt kendt. I denne undersøgelse har vi fulgt unge Havørne udklækket i Danmark med GPS/GSM-sendere for at undersøge nøgleparametre, herunder overlevelseshastigheder, dødsårsager, stedtrofasthed, geografisk fordeling og spredningsadfærd. Vores analyser er baseret på ca. 340 000 GPS/GSM-telemetripositioner fra 22 individer.

Vi fandt, at overlevelseshastighederne var lavest i det første leveår, hvor kun 14 af 21 (~67 %) individer med kendt skæbne overlevede. I alt overlevede tre ud af otte hunner og 11 ud af 13 hanner deres første leveår. Overlevelsen i de første to måneder var generelt lavest og uden signifikant forskel mellem kønnene. De primære dødsårsager var kollisioner med vindmøller og fugleinfluenza.

Vores resultater viste, at unge ørne ofte besøgte deres redesteder i august og september, hvor hunnerne viste tidligere erkendelser bort fra reden samt spredning end hannerne, men ellers tilbragte både hanner og hunner generelt det meste af deres første kalenderår nær deres redesteder. I det andet kalenderår tilbragte de derimod en betydelig del af tiden ved velkendte rasteområder for Havørne i Danmark (se figur).

Den gennemsnitlige afstand til reden steg således gradvist for begge køn i de første 125 dage efter ud-

Alle anvendte positioner fra udflyvne Havørne mellem 27. juli 2017 og 30. april 2023. Positionerne er farvekodede efter individernes fødested markeret med større farvede prikker (se yderligere i teksten). Fra Eskildsen *et al.* 2024.

flyvning, men hunnerne opholdt sig i gennemsnit længere væk fra reden end hannerne. I løbet af de

Toogtyve redeunger af danske Havørne blev fulgt med satellit-sendere i deres første leveår. De fleste strejfede rundt i Danmark og Slesvig-Holsten, men enkelte nåede langt ned i Tyskland og en tog en tur rundt i Sverige, Finland, Rusland og Norge.

Foto: Povl Anker Buhl.

første to år varierede afstanden til redestedet meget mellem individerne. Den gennemsnitlige afstand til reden på dag 365 efter udflyvning var ~100 km for begge køn. Bemærkelsesværdigt er det, at et individ satte en ny distancerekord for en dansk GPS-mærket Havørn ved at flyve mindst 1750 km fra sit redested for at besøge Sverige, Finland, Rusland og Norge.

DOF anbefaler, at der etableres en 300 m beskyttelseszone om alle Havørnereder i perioden fra 1. februar til 31. juli. Vores indsamlede data viste, at de unge Havørne tilbragte betydelig tid ved reden også efter 31. juli. Dette indikerer, at reden er vigtig for unge Havørne i en længere periode. Resultaterne viste således, at de unge Havørne benyttede redezonen i 46 % af tiden i august. Et individ var endnu ikke fløjet fra reden i begyndelsen af august. I september kom

15 % af de registrerede positioner fra individer også indenfor redezonen. Derefter var det usandsynligt for begge køn at blive fundet tæt på reden, idet både hanner og hunner kun havde relativt små andele af deres positioner indenfor beskyttelseszonen fra oktober til december (~5 % eller mindre). Vores resultater indikerer således, at unge Havørne fortsætter med at benytte redestederne indtil september og peger derfor på en forlængelse af den anbefalede tidsperiode for redebeskyttelseszonerne.

Anders P. Tøttrup, Daniel Ekskildsen,
Kim Skelmose & Kasper Thorup

Eskildsen, D.P., N.Y. Ali, J.C. Larsen, K. Thorup, K. Skelmose & A.P. Tøttrup 2024: Survival, nest site affiliation and post-fledging movements of Danish white-tailed eagles (*Haliaeetus albicilla*). – Diversity 16, 314.

Syv millioner vadefugle yngler i et område kun lidt større end Danmark: Yukon-Kuskokwim-deltaet i Alaska

Et arktisk delta, der er på størrelse med Danmark plus Skåne, huser mere end halvdelen af ynglebestandene af seks vadefuglearter i hele Nordamerika. Det er ufattelig rigt. Da jeg opholdt mig i en inuit-landsby (Hooper Bay) længst ude i deltaet i en lille uge i begyndelsen af juni 1988 talte jeg 125 Thorshøns bare på én tundradam, og der var mange Kejsergæs, Sabinemåger, Beringterner, 23 arter andefugle og et mylder af vadefugle overalt. Deltaet ligger på sydkanten af Arktis, ud mod Beringhavet, og er et af de mest produktive økosystemer i verden.

Nu har et stort hold ornitologer for første gang estimeret de totale vadefuglebestande på basis af tællinger på 589 tilfældigt udvalgte plots fordelt over deltaets forskellige habitater. Af de ialt 21 arter/racer af vadefugle var Alaskaryle, Odinshane, Almindelig Ryle (racen *pacifica*) og Amerikansk Bekkasin de talrigeste, men deltaet huser også meget store andele af Nordamerikas bestande af Sibirisk Hjejle, Alaskasmåspøve, Lille Kobbersneppe (racen *baueri*) og Sort Stenvender.

Optællingerne var en del af et "everything's big in America"-program, hvor man med 20 års mellemrum sætter ornitologer ud med helikoptere mv. i 1554 'rapid plots' på hver 16 ha fordelt over hele arktisk Canada og Alaska. Da en hurtig optælling selvfølgelig overser en del fugle, har man fulgt disse op med 30 timers grundige tællinger fordelt over yngletiden i

hver af 83 plots, så man har korrektionsfaktorer for de enkelte arter.

Blandt vanskelighederne nævnes, at enkelte plots måtte opgives pga. bjørne, mens mange andre måtte opgives pga. vanskeligheder med at få adgang til 'native land', idet der i Alaska er helt andre begrænsninger på privat grund end i fx Grønland, hvor der er fri adgang overalt.

Lidt mere præcist var estimatet for samtlige vadefugle 6,9 mio. med 3,5 mio. Alaskaryler som den talrigeste. Hertil kom rastende trækfugle på vej længere nordpå i Arktis som fx Stribet Ryle med 300 000 individer. Tæthederne af de fire talrigeste arter varierede fra ca. 10 Amerikanske Bekkasiner til 62 Alaskaryler pr. km². Tæthederne var størst i kystnære områder med 195 vadefugle pr. km². Det kan passende sammenlignes med encifrede antal vadefuglepar pr. km² i de fleste gode områder i højarktisk Grønland.

I Yukon-Kuskokwim-deltaet yngler de fleste Almindelige Ryler, Sorte Stenvendere, Langnæbbede Sneppeklirer, Tyknæbbede Dværgrøler, Thorshøns og Stenvendere i de kystnære områder, mens Odinshønsene, de Amerikanske Dværgrøler og Sibiriske Hjejler samt Småspøverne især yngler i lidt højereliggende områder. Alaskaryler, Amerikanske Bekkasiner, Strandhjejler og Små Kobbersnepper er mere jævnt fordelt. I de indre områder, hvor den lav-

Stribet Ryle er en af verdens mange fascinerende vadefugle. Hannerne flyver rundt med langsomme vingeslag over tundraen og med brystet pustet op som en sækkepibe, hvorunder de udstøder en 'elektronisk' boomende sang (lyt på Xeno-canto). Arten danner ikke par, så hannerne afsøger store dele af den arktiske tundra for parringsvillige hunner. Her har satellitsporede hanner tilbagelagt op til 13 000 km på fire uger med besøg på op til 24 ynglepladser fra det østlige canadiske Arktis til midt inde i arktisk Sibirien. I Yukon-Kuskokwim-deltaet blev der talt 300 000, hvor de fleste var på vej længere nordpå. Foto: Ray Hennessy.

arktiske tundra møder subarktisk 'skov', er det mest Canadisk Kobbersnepe, Lille og Stor Gulben samt Amerikansk Svaleklire, der yngler.

For Sibirisk Hjejle, Almindelig Ryle, Alaskasmåspove, Sort Stenvender og Alaskaryle er tallene så store, at de totale bestandstal i Nordamerika skal opskrives.

Denne meget store indsats for at optælle de nordamerikanske vadefugle skyldes, at der har været store nedgange i mange af bestandene siden 1970'erne. For Arktis er der samlet set tale om, at næsten halvdelen af bestandene er aftaget i antal, uden at man ved, hvad årsagen(erne) er. Men for flere arter står det dog klart, at fødemangel og jagt under trækket og i vinterkvartererne (jagt i Sydamerika) er væsentlige problemer.

Den største bekymring er imidlertid klimaændringerne, som truer med at oversvømme de vadeflader, som de fleste af arterne er helt afhængige af udenfor yngletiden. Hertil kommer, at den særligt rige tundra, der er i helt kystnære områder mange steder i Lavark-

tis, trues af de samme oversvømmelser. I Yukon-Kuskokwim-deltaet er dette særlig problematisk, idet terrænet kun stiger en meter indtil 7,5 km fra kysten. Det er netop noget i den retning, havene forventes at stige bare indenfor dette århundrede, så det ser ikke godt ud, hvis ikke vi får styr på CO₂-udslippet i tide.

Hans Meltofte, Institut for Ecoscience, Aarhus Universitet

Kempnaers, B. & M. Valcu 2017: Breeding site sampling across the Arctic by individual males of a polygynous shorebird. – Nature 541: 528-531.

Lyons, J.E., S.C. Brown, S.T. Saalfeld, J.A. Johnson ... & R.B. Lanctot 2023: Alaska's climate sensitive Yukon-Kuskokwim Delta supports seven million Arctic-breeding shorebirds, including the majority of six North American populations. – Orn. Applic. 126:duad066.

Skagen, S.K., J. Bart, B. Andres, S. Brown ... & R.I.G. Morrison 2003: Monitoring the shorebirds of North America: towards a unified approach. – Wader Study Group Bull. 100: 102-104.

Smith, P.A., L. McKinnon, H. Meltofte, R.B. Lanctot ... & A.C. Smith 2020: Status and trends of tundra birds across the circumpolar Arctic. – Ambio 49: 732-748.